

RES PUBLICA – VĚC VEŘEJNÁ

*Sborník projevů pronesených na slavnostním setkání
u příležitosti 158. výročí narození Tomáše Garrigue Masaryka
v budově Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky*

Res publica - Věc veřejná

Sborník projevů pronesených na slavnostním setkání u příležitosti 158. výročí narození Tomáše Garrigue Masaryka v budově Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

Vydává Církev československá husitská – Kulturní rada a LHODR

Editoři: Olga Nytrová, Markéta Hlasivcová, Václav Strachota –

Literárně dramatický klub Dialog na cestě –

NO Karlín, Vítkova 13, Praha 8

Redakce a grafická úprava: Petr Červený

Kresba na obálce: Pavel Grün

Grafická úprava obálky: Vlasta Polívková

Předmluva: PhDr. Olga Nytrová

Sponzoři: CČSH, NO Praha 8 – Karlín,

Ministerstvo kultury České republiky,

Asociace soukromých bezpečnostních služeb České republiky,

Bohemia Asociace detektivních a ochranných služeb.

© Církev československá husitská a Dialog na cestě, 2008

Illustration © Pavel Grün, 2006

ISBN 978- 80-7000-035-9

PŘEDMLUVA

„Masaryk by měl být životním problémem každého myslícího Čecha.“

Jan Patočka

Člověk je bytostí, která spolurozhoduje o tom, čím vlastně je, kým se stává. Masarykovy otázky po člověku si nepřestáváme klást. Kdo člověk je, kolem čeho se točí jeho úděl, proč tady je? Jaký má vztah ke svému poslání, ke svému vnitřnímu určení, co patří k řádu lidského života, kde má každý jedinec své limity a co jeho vztah k transcendentnu?

Při zamyšlení nad Masarykem konstatuje filosof Erazim Kohák: „Možná, že humanismus hřešil **přílišnou důvěrou v člověka**: důvěrou, že lidská hloubka, které je tak těžko dosáhnout, se konečně přece musí prosadit, důvěrou, že se nemůže člověku ztratit.“ Ovšem kolik pádů, selhání, ztrát lidské hloubky jsme zažili za 2. světové války a za totality, ale také zároveň velikosti lidskosti, odvahy, pomoci druhému a obětavosti.

A v tomto myšlenkovém oblouku se ještě zkusme zamyslet nad odborným termínem „syndrom 21. století“, který naznačuje, že my, dnešní lidé, postrádáme zdravou citizadost, chuť konat velké věci. Ztrácíme také odpovědnost, toleranci a další hodnoty, jsme citově labilní a nezakotvení. Je nám zatěžko být tady pro druhého, býváme postmoderně roztříštění a postrádající smysl pro souvislou životní pouť. Topíme se a jsme dezorientovaní ve „víceprojektovosti“, jejíž nápor mnohdy nezvládáme.

Na co tyto nepřítisť pozorně vnímané souvislosti každého vnímavého člověka upozorňují? Přiznejme si skutečnost, že i nás samotných se týká svod bezmezného konzumace, nových forem individualismu, narcismu, hédonismu. Lidé – či alespoň část z nich – v současné době nechtějí být altruističtí, to se nenosí, netouží obětovat se (nejen pro nejbližší členy rodiny, natož pro hodnoty všelidské), někdy příliš zdůrazňují svoji osobní svobodu. Mnozí nejsou tak zralí, aby dokázali uvědomovat si své limity, své hranice. Chtěli bychom „bezbolestnou demokracii“ bez povinnosti. Ze strachu před autoritářstvím se zbavujeme něčeho tak zásadního a potřebného, jako jsou přirozené autority.

Masaryk si přál, aby demokracie byla eticky zakotvena. A pro nás je problémem, který ještě není zcela vyřešen, aby se už na základní škole vyučovala. Nevypovídáme se dostatečně s takovými sociálně patologickými jevy současnosti, jakými jsou šikana a mobbing. Obojí je útokem na základy demokracie ve skupině.

Rodiče, kteří podporují své dítě v tom, aby odporovalo pedagogovi a zesměšňovalo jej, podkopávají ve společnosti řád a přirozené mezigenerační vztahy. Vedou své potomky ke svévoli a ne k pravé svobodě, která je spojena s odpovědností. Právě spojení těchto dvou univerzálních hodnot, svobody a odpovědnosti, vede ke konání dobra.

Konat dobro však nemůžeme bez zdatností, kterým se od antiky říká ctnosti. A právě těmito zdatnostmi T. G. Masaryk oplýval. Potřebujeme takové mravní vzory, mravní osobnosti, jakou byl právě prezident naší první republiky.

Ovšem ani hodnota, zvaná dějinnost, by neměla unikat naší pozornosti. Nejsme majitelé pravdy, jsme hledající, klopýtající na cestě. Ocítáme se v labyrintu světa a jako J. A. Komenský hledáme ráj svého srdce. A mělo by nám jít o „všenápravu věcí lidských“.

Je načase si uvědomit, že hlavní proud filosofie, všelidský proud filosofického vědomí vychází ze starořecké *paideia*, péče o duši. Jde o „zvědomování lidství a Bytí samého“.

Demokracie je též bojem proti hybris, která lidskou konečnost nechce uznat. Uvědomme si, že k naší lidské zralosti patří uznávat vlastní hranice, vlastní limity. Nejsme pány života. Budme pokornými hledači a tazateli. K našemu tazatelství patří i otázky, kterými se zabýval T. G. Masaryk. Mnohé z nich v nových souvislostech a nasvědčeních připomínají naši přednášející.

PhDr. Olga Nytrová

Modlitba za vlast

Pane Bože, který vládneš nad celým světem, národy a dějinami. Modlíme se za svou vlast, v níž se střídá čas bojů a pokoje, čas útisku a svobody, čas bolesti i radosti.

Děkujeme ti za přírodní krásy této naší země a za bohatství, které vytvářely a nám předaly minulé generace.

Děkujeme ti za všechny, kteří šířili hodnoty pravého lidství, které nám dáváš v plnosti poznávat ve svém Synu a našem prvorozeném bratru Ježíši Kristu.

Děkujeme ti za svůj novodobý stát, v jehož čele stál první prezident Tomáš G. Masaryk.

Modlíme se za všechny, kterým je dočasně svěřována odpovědnost za správu této země. Dej, aby tuto službu konali moudře, uvážlivě a poctivě.

Dej, ať národy a lidé v Evropě i na celém světě mohou žít spolu v porozumění a míru.

Kéž je na zemi známa tvá cesta, Bože, a mezi všemi národy tvá spása (Ž 67,3).

Dobrořečení i sláva a moudrost, díky a čest i moc a síla Bohu našemu na věky věků (Zj 7,12). Amen.

*Tomáš Butta,
patriarcha CČSH*

ÚVODNÍ SLOVO PRONESENÉ V BUDOVĚ POSLANECKÉ SNĚMOVNY PARLAMENTU ČR U PŘÍLEŽITOSTI 158. VÝROČÍ NAROZENÍ T. G. MASARYKA

Vážený pane předsedo, vážený pane náměstku, vážené dámy a pánové, sestry a bratři, datum 7. března je spjato s osobností Tomáše Garrigua Masaryka a tím je symbolickým datem demokratického charakteru našeho novodobého státu.

Masaryk svými filosofickými a etickými názory měl také vliv na představitele Církve československé husitské, kteří z jeho díla tvořivým způsobem čerpali (*Kovář, F.: Náboženství u T. G. Masaryka. V: T. G. M. a my, Praha 1946, s. 26*). Tuto historickou souvislost připomenul teolog Zdeněk Třtík ve své knize o Karlu Farském v roce 1982, tedy v době, kdy nebylo žádoucí českého filosofa a státníka vůbec zmiňovat (*Život a víra ThDr. Karla Farského, Praha, Blahoslav 1982, s. 84-85*).

Zdrojem Masarykovy humanity bylo náboženství, které pojímal specifickým způsobem. Nebyl věřícím ve smyslu ortodoxním, ale zdůrazňoval etickou stránku náboženství. Jeho názory se před námi odkrývají v knize Karla Čapka, *Hovory s T. G. M.* V *Hovorech* Karel Čapek říká: „Všiml jsem si jednoho. Kdykoliv naznačujete svou vlastní víru, citujete Krista a apoštoly.“ Masaryk odpovídá: „Ano. Ježíš je mně vzorem a učitelem zbožnosti. Učí, že láska k láskyplnému Bohu, láska k bližnímu, a dokonce k nepříteli, tedy nejčistší lidskost, humanita, jsou podstatou náboženství.“ Podle Masaryka se Ježíš stále obrací k praktickým otázkám, které vycházejí ze života kolem něho. Svou lásku k bližnímu projevuje účinnou pomocí v nouzi duchovní i tělesné. Ježíš byl živým příkladem, o lásce jen nemluvil, ale stále ji uskutečňoval, setkával se s chudými a poníženými, vyhledával hříšníky, léčil nemocné, sytil hladové, varoval bohaté. Takové živé náboženství podle Masaryka se šíří víc příkladem než slovy. Ježíš ukázal, že pravé náboženství, pravá zbožnost proniká celým životem, tím každodenním, všedním, a proniká jím stále v každém okamžiku (*Hovory, s. 152-153*).

Je potřebné i dnes trvale připomínat, že Masaryk také poukazoval na to, jak naše důležité národní duchovní tradice mají své hluboké náboženské kořeny. Říká: „Náš národ žil silně nábožensky, vemte si: Svatý Václav, Hus, Chelčický, Komenský!“ (*Hovory, s. 137*)

Dnešní datum Masarykova narození odkazuje k demokratickému směřování našeho novodobého státu i k trvalým nadčasovým hodnotám ve smyslu Ježíšových slov: „Blaze těm, kdo hladovějí a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni“ (Mt 5,6).

*ThDr. Tomáš Butta, Th.D.,
patriarcha CČSH*

SLOVO H. DOC. THDR. DAVIDA TONZARA TH.D. PRONESENÉ V BUDOVĚ POSLANECKÉ SNĚMOVNY PARLAMENTU ČR U PŘÍLEŽITOSTI 158. VÝROČÍ NAROZENÍ T. G. MASARYKA

Vážené sestry a vážení bratři v Ježíši Kristu, bratře patriarcho, pane předsedo, Vaše Magnificence, Spectabilis, Honorabiles, dámy a pánové, jsem velmi rád, že tento rok se již popáté scházíme na půdě Parlamentu ČR, abychom si připomenuli výročí narození prvního prezidenta Tomáše G. Masaryka.

Děk zaslouží Kulturní rada Církve československé husitské, sponzoři a hostitelé, kteří již tradičně nabízejí zázemí pro konání této akce, přednášející a samozřejmě všichni účastníci, kteří svou přítomností vyjadřují podporu odkazu našeho prvního prezidenta.

Masaryk a současnost. Aktualizace TGM v evropském kontextu. Kolik slov k tomuto tématu bylo již řečeno, kolik činů vykonáno a přesto nás Masarykův odkaz stále zajímá a je pro nás nosný.

9. 3. 1923 vydal Český zápas, tehdy ještě s dovětkem: List na obranu nábožensko-církevní svobody národa československého, na své první stránce krátkou myšlenku T. G. Masaryka, která by mohla být mottem i pro současnost, cituji: „*I náboženství se vyvíjí. A myslí-li si církev a myslí-li si kněžstvo, že úkoly jejich jsou takové, jako byly ve středověku a jindy, tož mylí se. Dnes náboženství, nemá-li býti klerikalismem, musí býti skutečným náboženstvím srdcí i duší! Tam se má vrátit, do srdcí, do duší...*“

A tak mi dovolu, abych nám všem popřál, abychom nebyli jen v církvi, ale abychom byli církví, tvořili a přispívali k životu živé církve, abychom žili živé křesťanství s Bohem a nebyli jen prázdné nádoby bez proměny srdce!

V Žaltáři vydaném královéhradeckou diecézí v roce 1985 připadá na páteční večer verš z 2 K, 1,10: „*On nás vysvobodil ze samého náručí smrti, a ještě vysvobodí. V něho jsme složili svou naději.*“

Vyprošuji tedy nám všem, aby nás Pán církve vedl nejen tento večer, ale aby nás i nadále doprovázel a pomáhal nám při proměně našich srdcí. AMEN.

ThDr. David Tonzar Th.D., h. doc.,
biskup pražský ČČSH

PROJEV PŘEDSEDY ČSSD U PŘÍLEŽITOSTI SETKÁNÍ KE 158. VÝROČÍ NAROZENÍ T. G. MASARYKA

Vážené dámy, vážení pánové, drazí přátelé, scházíme se, abychom si jako každý rok připomněli výročí narození našeho prvního prezidenta. Letošní, již 158. výročí této události, je nejvýrazněji charakterizováno rokem magických osmiček. Všichni víme, že roky končící osmičkou naši zem ovlivňovaly v dlouhém historickém období. Ve zvýšené míře se při těchto příležitostech diskutuje o významných osobnostech, o hledání nových významů nebo alespoň o nových pohledech s širšími výklady těchto významů. Je to tak trochu, v dobrém slova smyslu, naše národní tradice.

O těch osmičkových výročích minulého i předminulého století bylo a ještě bude řečeno mnohé. Právě proto bych dnes rád věnoval svou pozornost těm starším osmičkám. Jejich zasutý význam je jen zdánlivě pomínutelný. A souvisí – přímo i nepřímo – s mladým TGM. Ne s tatíčkem našich prvorepublikových známek, ne s řádem naší polistopadové státnosti, ale s Masarykem mladým, slováckým klukem, který byl připraven poprat se o svou pravdu s celým světem.

Revoluční rok 1848, rok zrodu naší moderní národní politiky, je totiž také rokem vzniku prvního konceptu naší první demokratické ústavní listiny. Rokem jednání demokratického říšského sněmu nejprve ve Vídni a posléze v Kroměříži, městě velmi blízkém Hodonínsku, odkud Masaryk pochází. Rokem geneze a prvotních skutečných projevů a projektů prvních českých politiků. Je to rok Palackého, Riegrův, Tylův, bratří Grégrů. A také rok Karla Havlíčka Borovského, Masarykova generačně přímého předchůdce. To je první osmička, kterou bych chtěl připomenout.

Druhou osmičkou, starší a tak důležitou osmičkou, je osudové datum vestfálského míru. Datum faktického zániku staročeské státnosti. Datum zmaru Komenského nadějí na návrat do staré vlasti. Ale také datum a letopočet, od něhož své snahy odvozuje naše národní obrození, bod, kterým začíná na konci XVIII. století úsilí o naše vzkříšení, jak se projevuje v památném Dobrovského projevu při korunovaci Leopolda II. českým králem v r. 1791. Jedním z jeho plodů bylo na svou dobu vlivné a významné hnutí Mladá Morava. Kulminace významu tohoto, pro moravské češství tak důležitého, hnutí připadá do přelomu sedmdesátých a osmdesátých let předminulého století. Do doby, v níž Masaryk potkává svou Charlottu a hojně přispívá – ještě jako student gymnázia, ale také posluchač vídeňské univerzity – do vlasteneckých moravských časopisů a novin té doby. Ne Tomáš Garrigue Masaryk, ale Tomáš Vlastimil Masaryk. Tak se podepisoval. Tak ho také čtenáři znali.

Vybavíme-li si klasicky známého a proslulého Masaryka – sociálního myslitele, Masaryka – bořítele konvencí, Masaryka – dělníka ducha, hlásícího se bez zbytečných předsudků k partnerským dělníkům rukou a svalů, vidíme v základech jeho dotvářející se a rodící se osobnosti onoho bryskního intelektuála. Toho muže – kováře, který je poměrně pozdě objeven pro svou budoucí dráhu politickou a vědeckou.

Vážené dámy, vážení pánové, drazí přátelé,
rád bych připomněl ještě jednu osmičku, rok 1928 a slavný Masarykův projev, jehož část bych si dovoлил citovat (a který je k poslechu dostupný v Archivu Hooverova Institutu):

„Demokracie není pouze formou státní, nýbrž také metodou všeho veřejného a soukromého života, je názorem na život; podstata demokracie je shoda lidí, jejich mírné obcování, láska, lidskost. Úspěšná politika, domácí i zahraniční, uvědomělé politické vedení předpokládá souhlasnost občanů v hlavních názorech a v hlavním směru politického počínání. Stát není jen mechanismem, politika není jen dovednou správní a diplomatickou technikou, stát je spolením občanů na rozumových a mravních základech...“

To je i dnes velmi živý Masaryk. Masaryk zůstává vzorem a je výzvou naší době. To, že je to výzva ne zcela známá a už vůbec ne konvenční, je její předností. Ne slabinou.

Vážené dámy, vážení pánové, přátelé!

Dovolte mi zopakovat proslulou přísahu Edvarda Beneše, pronesenou nad Masarykovou rakví na prvním nádvoří pražského Hradu 21. září 1937: „Prezidente Osvoboditeli, odkazu, který jste vložil do našich rukou, věrni zůstaneme.“

Děkuji vám za pozornost.

*Ing. Jiří Paroubek,
předseda ČSSD*

EKOLOGICKÉ MEZE HISTORICKÉHO OPTIMISMU T. G. MASARYKA

Vážené dámy, vážení pánové, milí přátelé,
možná bych vás měl při této příležitosti oslovit zvucným zvoláním *Vlastenci!*, jenže to oslovení bylo zastaralé již za dob Masarykových. Varoval jsem ostatně paní Nytrovou, že na kladení věnců u pomníků kulturních osobností plně sdílím názor neznámého vojína ze stejnojmenné písně Karla Kryla. Samou úctou k památce *našeho velíkána* bychom ze sedmého března udělali opomíjené setkávání hrstky staromilců, které už vůbec neoslovuje naší střední generaci, natož náš univerzitní dorost. Z filosofa, který výrazně ztvárnil naše novodobé představy o smyslu naší národní totožnosti, bychom udělali sépiový daguerrotyp pro starožitnictví a antikvariáty.

Na tom se nechci podílet. Nebudu tedy *chválit slavného muže*. Chci se zabývat filosofem Masarykem, živým účastníkem naší soudobé debaty o smyslu naší národní existence.

Řekl jsem vám ze své učitelské zkušenosti, že Masaryk dnes výrazně neoslovuje ani střední publicistickou generaci, ani nastupující univerzitní generaci těch, kdo po bavičích nejvýrazněji přispívají k tvorbě našeho povědomí o věcech veřejných.

Podprahových, zřídka vyslovovaných, důvodů je několik. Jedním je, že ač Masaryk zasvětil svůj život kulturnímu i politickému povznesení českého národa, nikdy nebyl nacionalista. Byl to kultivovaný Evropan, otevřený mnoha kulturním tradicím, stejně doma ve Vídni jako v Praze, a otevřený kritik nacionalismu.

Byl hluboce věřící, ale stavěl se velmi kriticky k úloze katolické církve v Rakousku a dostal se do rozporu i s církví evangelickou. Svě náboženské názory formoval pod vlivem osvětského unitarství své ženy.

K tomu byl přesvědčený demokratický socialista, který si sice vždy zachoval odstup od sociálně demokratické strany, avšak stavěl se výrazně na stranu sociální solidarity proti individuálnímu sobectví. Jeho postoje tu předkládají podněty k zásadní diskusi s dnešními samozřejmostmi, kterou bychom si raději odpustili. Je přece snazší prostě věřit, co se prostě věří, než hledat důvody pro a proti svým předsudkům.

Takové jsou důvody, proč se dnes zřídka zabýváme filosofickým myšlením T. G. Masaryka. Něco jiného je výslovná filosofická kritika ze strany lidí, kteří se Masarykem zabývají. Je zásadně trojí. Jednou je poukaz profesora Patočky, že Masarykův vědecký pozitivismus je v rozporu s jeho zásadně morálním pohledem na svět. To je otázka odborného výkladu, kterou se dnes nebudeme zabývat. Patočkův názor je jiný než Masarykův, avšak závažnost Masarykova morálního pohledu se neodvozuje z empirického založení. O tom tedy až jindy a jinde.

Dnes je závažnější druhý kritický názor profesora Patočky, totiž, že skutečný vývoj definitivně vyvrátil Masarykův dějinný optimismus. Ten Masaryk plně sdílel se svou dobou. Devatenácté století bylo přece jen věkem pokroku, věkem elektřiny a páry, kdy prudké změny životních podmínek jako by přímo dokazovaly základní tezi, že časový postup a morální pokrok jsou totožné. Doba spěje vřs, každý rok jsme prý dál než v době předchozí. A k tomu věk pokroku se zdál být i věkem míru. Velké války – poslední byly napoleonské – se jevily jako přezitek. Lidstvo spěje k dokonalosti. Pokrok se zdál být něčím nepopíratelným.

Masaryk plně přejal víru v pokrok, a vysvětlil si jej nejen pozitivisticky, nýbrž také z osvětského, racionalistického pohledu jako pokrok humanitní. S osvícenstvím – a ovšem již s renesancí – vstupuje do evropského myšlení pojetí růstu jako zákona všeho stvoření. Renesanční humanisté – původně prostě lidé humanitního vzdělání na rozdíl od absolventů vědeckých oborů, tehdy filosofie a teologie – vycházeli z předpokladu, že člověk v sobě nese cosi jako podstatu lidství, *humanitas*, a že jeho posláním je naplnit tuto zásadní možnost, stát se tím, čím zásadně od počátku je.

Lidský život je proto podle Masaryka dějem vzdělávání. Člověk se postupně stává člověkem v plném

slova smyslu, člověkem kultivovaným. Proto Masaryk zdůrazňuje stálé vzdělávání. Je to náš životní úkol, a nejen nás jako jedinců, nýbrž i nás jako národa. Podle úrovně kultivovanosti můžeme hovořit o národech zaostalých a pokročilých. Není to jen či na prvním místě úroveň techniky či spotřeby. Národ, který zajišťuje rovná práva ženám – Masarykův oblíbený příklad – a zajišťuje všem předpoklady kultivovaného lidství – bezpečnost, zdravotní péči, vzdělání – je národ pokročilý, i když má nižší spotřební úroveň než bohatý nekultivovaný národ.

Ovšem pro Masaryka to jde ruku v ruce. Chápe lidskou tělesnost, ví, že duševní humanita nutně potřebuje hmotné zázemí, a odmítá je odlišovat. Pokrok se mu projevuje jak v hospodářském, tak ve vzdělanostním rozvoji, vzestup spotřební úrovně umožňuje vyšší vzdělanost tak, jako osmihodinová pracovní doba umožnila vzdělávání na dělnických akademiích a jako vyšší vzdělanostní úroveň dělnictva umožňuje pokročilejší výrobní způsoby.

To je pokrok, a Masaryk je přesvědčen, že k pokroku dochází nutně. Člověk je svou podstatou bytost sebevzdělávající. Proto dochází i k pokroku celosvětově. Kultivované národy nacházejí jiná řešení svých střetů, než válčení. Občané přejímají odpovědnost za věci veřejné – to je demokracie – a nahrazují svévolnou vládu, která si nárokovala Boží oprávnění (teokracie). Držitelé „teokratických“ privilegií se jich nevzdají lehce. Proto došlo v letech 1914–1918 k poslední velké válce. Leč ani ta nedokázala zastavit pokrok. Vždyť struktura věcí sama tomu chce – to je Masarykova víra v Prozřetelnost. Z historického optimismu 19. století udělal Masaryk naši národní filosofii a na té založil naši národní strategii.

Ta však podle Patočky zjevně selhala. Tak se to ostatně jeví drtivě většině našich současníků. Dějiny nikam nespějí. Zažili jsme příliš mnoho zvratů. Dnes sledujeme za našeho života už čtvrtý pokus o světovou hegemonii. Místo k demokracii se svět pohnul nejprve k fašismu, pak ke komunismu – a dnes se i z demokracie stává trapná rouška ropných ambicí. Odtud závěr, že u Masaryka můžeme ještě tak položit jednou do roka věnec. Ten závěr ostatně potvrzuje i masivní nezájem o masarykovské akce, včetně kladení věnců.

Na místě není morální rozhořčení nad zkaženou mládeží, nýbrž filosofická odpověď. Je možné poukazat, že dlouhodobě jde evropský vývoj Masarykovým směrem. Jen harmonogram je podstatně pozvolnější, než si to představovali naši dědové. Ještě pádnější odpověď je vyložit Masarykovo pojetí normativně, ne popisně. Vývoj člověka a společnosti k ideálům humanitním není nutně popis něčeho, k čemu dochází či dojde. Je to popis něčeho, oč bychom měli usilovat, i když v tuto chvíli jde vývoj jiným směrem. Masarykova představa růstu k ideálům humanitním neztrácí platnost ideálu, i když nepředstavuje popis naší každodennosti.

Jenže tu přijde k slovu třetí, zásadní námitka. Řekněme, že přijmeme Masarykovu představu osobního růstu a společenského pokroku jako svůj rámcový program. Vždyť právě o pokrok usilují všechny naše vlády. Pravda, myšlenku osobního růstu poněkud zanedbávají. Snižují dostupnost zdravotní péče i vzdělání pro sociálně slabší, sledují asociální důchodovou politiku, přesouvají daňové zatížení od silnějších na slabší. Jenže všechno, co dělají, dělají ve jménu pokroku a hospodářského růstu. Celá naše politika se zakládá na přesvědčení, že neomezený hospodářský růst bude mít sociální následky, které nahradí, co v sociální sféře zanedbáme. Není právě to masarykovský program pro jednadvacáté století?

Pokud ano, Masaryk by se nám znovu zproblematizoval. Takový program se zakládá na představě nekonečného, neomezeného růstu. Jenže obecný, celosvětový konsensus vědců a vědeckých institucí poukazuje, že jsme narazili na meze růstu. Země je konečná, nekonečný růst ji zničí. Již teď náš populační nárůst vytlačuje nárokem na biotop velkou část mimolidských živočichů do zoo a do vymírání. Zoologové varují před šestým globálním vymíráním. Zároveň klimatologové poukazují, že dramatický nárůst naší hmotné náročnosti vytváří skleníkovou vrstvu, která způsobuje neméně dramatické zrychlení globálního oteplování. Pokud je Masarykova filosofie založená na předpokladu nekonečného růstu, pak vede k záhubě.

I tady bych odpověděl pozornější četbou Masaryka. Jak bylo v jeho době běžné, Masaryk předpokládal pokrok i ve smyslu nárůstu hmotné spotřeby. Avšak jeho programatický důraz byl jinde – na morálním růstu

člověka k vyspělému lidství. To přece neznamená nutně růst k vyšší spotřební úrovni. Naopak, znamená to růst k odpovědnosti. Morálně vyspělý je člověk, který přijímá odpovědnost za své konání a tím i za jeho dopad na životní prostředí. Morálně vyspělý je člověk, který si dovede odepřít i výhodu a pohodu, když si uvědomí, jak negativní dopad má na jeho bližní a jeho svět. Naučili jsme se nevylévat splašky z okna, ač ještě před třemi sty lety to bylo v Praze běžné. Můžeme se naučit i neničit svůj svět pro chvilkový zisk.

Tím tedy končím. Pokud dokážeme Masarykovu filosofii chápat jako v zásadě program morální odpovědnosti, program vyspělého lidství ve svobodě a odpovědnosti, zůstává Masaryk dodnes aktuální. Ovšem stává se i náročný. Požaduje od nás kritické promyšlení, občanskou, sociální a ekologickou odpovědnost a odpovídající změnu našich dávných zvyklostí a nešvarů. Snad proto je snazší Masaryka nečíst, jen ho oslavovat a občas položit věnec u pomníku. Pak ovšem si neznámý voják bude myslet své.

Prof. Erazim Kohák, PhD.

BŮH SE STARÁ O STVOŘENÍ

Vážený pane předsedající,
vážený bratře patriarcho, bratří biskupové,
vážení pánové senátoři a poslanci,
vážené sestry a bratří duchovní,
sestry a bratří, vážené slavnostní shromáždění,

1) scházíme se v historických prostorách Parlamentu České republiky každoročně 7. března již po řadu let, abychom sobě i české společnosti připomenuli dílo, život a osobnost pana prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka. Sedmý březen – pro moji generaci datum magické záře, parlament – místo, symbolizující českou státní suverenitu, ceremoniál v uspořádání shromáždění i spontánní výběr účastníků, tyto okolnosti, jakož i další neuvědomělé konotace způsobily, že naše shromažďování postupem doby vyústilo v rituál, jenž má své hluboké oprávnění a symbolickou funkci. Sváteční společenství, jež tu zakoušíme, i existenciální, k našemu srdci zaměřená poselství, jež jsou charakteristická pro ráz i obsah pronesených slov, to vše a ještě k tomu prožitek chvíle zde a nyní, pronikají až k nosným strukturám našeho lidského vědomí a zanechávají v něm mimořádnou stopu. Rituál a mýtus, tyto dvě velké hnací síly minulosti, vracejí se, většinou pod ne zcela odpovídajícím názvem obnovená religiozita, jako protipól jednostranné racionality a důrazu na výkon do povědomí současné společnosti ¹⁾ a v různých subkulturních projevech představují významnou společenskou sílu. I politické akty mají svoji rituální váhu. ²⁾ Jejich průběh, pokud odpovídá závažnosti toho, co polis či res publica, moderně řečeno náš suverénní stát pro bezpečnost a svobodu občanů symbolizuje, společnost stmeluje; pokud nikoli, navozují pohoršení.

2) Naše březnová shromáždění, konaná pod záštitou a za přispění našich politicky činných církevních příslušníků a sympatizantů jakožto legitimní součást služby Církve československé husitské ve veřejné oblasti, obracejí pozornost a zájem k ideovým zdrojům, jež v pokrokařském 19. stol. motivovaly národní obrození a v katastrofálním 20. stol. vedly k obnovení naší státní suverenity a její kontinuitě ve složitých geopolitických zvratech. V této souvislosti nutno připomenout politickou maximu, již T. G. Masaryk formuloval takto: „Říká se, že se státy udržují těmi politickými silami, kterými a za kterých vznikly.“ ³⁾ Dodejme ihned, že Masaryk se podrobně zabýval úvahami, co ony „politické síly“ jsou, a výrazně je analyticky vymezil: „Bodáky našich legionářů se jistě počítaly, a sám jsem od počátku války o ty bodáky usiloval; ale nikoli ze šovinismu, nýbrž z přesvědčení, že máme plné právo k obraně, že naše samostatnost je ospravedlněna nejen mravně, nýbrž i právně, a že to, co hájíme, je kulturně cenné.“ ⁴⁾ „Hlavní osvobozenec argumenty ...proč hájíme svobody svého národa...“ ⁵⁾ Masaryk vyložil jako schopnost státotvornosti, již dokládá panováním Karla IV., Jiřího Poděbradského i říší Přemyslovců. Avšak ihned dodává: „hlavní důraz položíme na úsilí kulturní; na školství již v nejstarší době a na prvou univerzitu ve střední Evropě. Nejsilnější doporučení však celé Evropě máme ve své reformaci, v Husovi; naše reformace charakteristickým způsobem začala před Husem řadou moralistů a Jan Hus a jeho následovníci v tom pokračovali. My říkáme, že jsme národ Komenského... Před Bílou horou vymohli naši stavové na císaři majestát, vzácné to svědectví českého snažení o náboženskou snášenlivost... Od konce XIV. stol. až do konce stol. XVIII. otázka náboženská a tím humanitní byla otázkou českou.“ ⁶⁾ Svůj výklad o světové revoluci 1914 až 1918 – době, kterou současní historikové a filosofové pokládají za počátek konce epochy, jejíž rozvrat prožíváme ⁷⁾ – uzavírá Masaryk lapidárním výrokem, který v předchozím textu podrobně vyložil: „Ježíš, ne Caesar, opakují – toť smysl našich dějin a demokracie.“ ⁸⁾

3) Naznačené fundamentální filosoficko-politické otázky vyjadřují východisko i principy naší husitské společenské služby – politické diakonie. Mnohé z nich jsou v současné situaci opět aktuální a jejich artikulace naznačuje náš přístup. Jejich, byť jen náznakové, přítomné pojednání by vyžadovalo kritickou interpre-

taci uvedených Masarykových výroků a postojů a promyšlení v rámci současných souvislostí. Pokusíme se nyní obrátit pozornost k jednomu z Masarykových filosoficko-teologických principů politiky, jenž stojí v pozadí zkraje uvedeného vyznání *Bůh se stará o stvoření*. Ve svém politickém testamentu – spisu Světová revoluce – Masaryk vydává působivé svědectví: „Uvazuje se v úřad prezidentský, byl jsem si vědom svých bližších deníků úkolů ve správě státu uvnitř i navenek, ale byl jsem si také vědom toho, že stát a politika bez mravního základu neobstojí. V tento úřad postaveni, jakž jsme došli milosrdenství, nemáme bázně; ale odmítáme ukrytí neslušnosti, nechodíce v chytrosti, aniž se lstivě obírajíce s slovem Božím, ale zjevováním pravdy stavíce sebe vůči každému svědomí lidskému před obličejem Božím 2 Kor 4, 1.2. To je program republiky a demokracie sub speciae aeternitatis. Mravním základem vši politiky je humanita – a humanita je náš program národní... Ve skutečnosti humanita není než láska k bližnímu, ale princip je formulován podle nových poměrů, zejména také politických a sociálních.“⁹⁾

4) „Salus civitatis, rei publicae“, tak tuto maximu politické činnosti formuloval Gaius Iulius Caesar,¹⁰⁾ je obsahově, materiálně T. G. Masarykem označena jako „princip humanity“. Masarykovo myšlení je konsistentní: blahem, štěstím republiky je humanita – vždy a všude platí: „Ježíš – ne Caesar“. Zaměříme-li se v naznačené výseči celé řady filozofických a etických problémů k červené niti naší přednášky, východisko představuje 9. kapitola extenzní přednášky „Ideály humanitní“ z r. 1901, první otiskem v březnu až květnu téhož roku v týdeníku „ČAS“ pod názvem „Hlavní zásady etiky humanitní“.¹¹⁾ Je to sedmistránková „miniatura“ typické Masarykovy zkratkovité expresivní dikce „ad hominem“, obsahující informace, výklady a úvahy, výzvy, svědectví a vyznání. Masaryk vyznává: „Pravá láska spočívá na naději. V naději na život věčný.“ Toto vyznání náboženského charakteru je podepřeno argumentem z aristotelsko-tomášovské dílny: „Taková láska je teprve láskou, protože věčně věčnému nemůže být lhostejno.“ Pak následuje suspirium – povzddech existenciálního ražení, který by mohl napsat Kierkegaard: „Věčnost – věčnost nenastává teprve po smrti, věčnost je již teď, v tomto, v každém okamžiku. A proto neodkládat niče pro nějakou věčnou vzdálenost.“ Nato následují psychologická pozorování – napsal je ten, jehož doktorská disertace se zabývala otázkou duše u Platóna a jenž byl důvěrným znalcem antické etiky a životního stylu: „Neleň, ale nerozčiluj se, neboť jsi věčný. Odměňuj všechno správně; co neuděláš ty, dodělají jiní. Moderní člověk nemá stání, nemá klidu. Co neuděláš dnes, uděláš zítra, co neuděláš ty, udělá druhý, a když to vůbec neuděláš a když to nikdo nedodělá, tož si řekni, že se také Pán Bůh stará o to, co stvořil. Naděje v život věčný je tedy základem naší víry životní. Víry, pravím, protože na víře život a práce je založena... To je asi suma toho, co bych si utvořil z různých soustav etických.“¹²⁾ Co při prvním poslechu napadne, je, že Masaryk principy humanitní etiky zasazuje do půdorysu trojiny – τὰ τρία ταῦτα – tria haec – apoštola Pavla z 1 Kor 13,1 – 13.: ἀγάπη, πίστις, ἐλπίς – fides, spes, caritas – láska, víra a naděje. Spolu s apoštolem Pavlem Masaryk tyto tři božské ctnosti chápe a vykládá v časovém, mezitím od Kristova kříže a vzkríšení a Jeho druhého příchodu. Pak nastane království Boží. (viz 1 Kor 15,1–58). Proto Pavel řadí božské ctnosti v pořadí víra, naděje a láska – největší je láska, neboť zatímco víra a naděje pominou s příchodem „patření tváří tvář“, láska bude věčně trvat. Masarykova eschatologie nese rysy platónské, je dvoueonová, připomínající eschatologii janovského písemnictví: náš svět a věčnost. Věčnost jest již teď, v každém okamžiku. Jsme s ní spojeni láskou, jež není lhostejná věčnosti. Pravá láska spočívá v naději na život věčný. „Člověk kotví ve věčnosti, ale na zemi ho s bližními nejistěji spojuje vrozená láska... mravnost – láska, sympatie, humanita – nepodléhá skepsi jako transcendentní ideje teologické... mravnost, reální cit člověka k člověku nedají se žádnou skepsí vyvrátit.“¹³⁾ „Láska musí být prací pro milovaného; sentimentální těkání není žádnou humanitou.“ Láska, humanita je vázána na konkrétní lidskou existenci, dovozuje personalisticky Masaryk, a v ozvuku na antiku a Augustina dodává: „Energie, prýstíci z nadání, odbornost, posedlá ideou – Platonovo Eros – nejsou egoismem.“¹⁴⁾ Láska je dějinným vztahem ke konkrétní osobě, pokousíme se v našem obzoru vložít Masarykovo myšlení, v jejímž nároku a milosti máme již nyní podíl na věčnosti. Podíl na věčnosti se děje teď, v tomto, v každém okamžiku – má vztahový, časový, personální a dě-

jinný charakter. Zakoušení podílu na věčnosti zde a nyní má charakter jedinečné osobní zkušenosti, jež je charakterizována i zvláštním prožitkem.

5) Zkušenost prozřetelného vedení a její prožitek charakterizoval Masaryk při vzpomínce na návrat lodí z USA do vlasti jako prezident obnoveného státu s nadějí, že se podaří práce další: „Šťastným, šťastnějším jsem se necítil, ale těšilo mě poznávání vnitřní souvislosti, chcete-li logiky, dlouhé životní činnosti, hledal jsem v spouště podrobností tu červenou nit zákonného vývoje... V tom víru myšlenek jedno se mi ujasňovalo: při vši vědě a filosofii....skládá se běh života jednotlivců a národů do značné míry jinak, než si přejeme, chceme, usilujeme; a přece je v něm logika, již odhalujeme ex post. Plány a všechno úsilí nejnadanějších politických vůdců jeví se jako vaticinatio ex eventu – jako věštba podle výsledku.“¹⁵⁾ Ono odhalení souvislostí ex post se v současné době, po více než 80 letech od Masarykova uvažování, po impulsech katastrofické historie a filosofických sporech šesté dekády 20. stol. jmenuje „metafyzická kontingence“.¹⁶⁾ Masarykův zážitek bych neváhal řadit k „visio beatifica“, blažené vytržení.¹⁷⁾ Masaryk na dalších stránkách se několikrát vrací ke „šťastným náhodám“! Ve svých úvahách se ponořil do dalšího, ještě hlubšího nazírání na svět, dějiny i lidský příběh. Neváhá citovat moudrého Shakespeara z dramatu Hamlet, V. akt, scéna II. V originále i ze Sládkova překladu: „Naše nerozváznost nám časem velmi dobře poslouží, kde umdlévají naše záměry; a to by mělo poučiti nás, že božství naše cíle utváří, ať na hrubo je tesáme, jak chcem.“ Citát z Hamleta komentuje: „Proto však, že se Prozřetelnost o nás a o svět stará (vyplývá) z toho optimism synergismu, přísné přikázání co nejúsilnější práce pro myšlenku. Jen tak smíme očekávat ty tak zvané šťastné náhody, tu vnitřní logiku života a dějin, a spoléhat na pomoc... Z celého života jsem shledával... jak se mně mé plány nedařily, a jak přesto výsledky mého usilování byly lepší než mé rozumy... Jak jsem byl na příklad netrpěliv... ale jak právě dlouhé trvání války nám pomohlo... a tak dále – celý život jeden rozum-nerozum!“¹⁸⁾ Tu se Masarykovo myšlení víry ocitá v okruhu Calvinových reflexí o průběhu dějin, jež reformátor klasicky vyjádřil větou „Dei providentia, hominum confusione – Boží prozřetelnost a lidským zmatením.“¹⁹⁾ Není pochyb, že za naznačeným poznáním stojí víra v Boží stvořitelský čin i Jeho neustálé konání – creatio prima et continua již Augustin ontologicky vyjádřil pojmy „vestigia Trinitatis“ – stopy Trojice ve světě, dějinách i lidských příbězích.²⁰⁾ Naznačené poznání promyšlené víry – jak snad můžeme charakterizovat Masarykovo náboženství – je nosnou vlnou Masarykovy paradoxní věty: „*Když to neuděláš a když to nikdo neudělá, tož si řekni, že se také Pán Bůh stará o to, co stvořil.*“

6) Toto Masarykovo vyznání, zasazené do úvodu: „Neleně, ale nerozčiluj se, neboť jsi věčný,“ příkazu usilovné práce a závěru: „Naděje na život věčný je základem naší víry, neboť na víře život a práce je založena,“ je myslím, principiální oporou, jak resistovat ohrožením, jež přicházejí ze strany globální geopolitické strategie o vývozu liberálního kapitalismu do všech kultur a ze strany globálních ekologických katastrof, jež zčásti s touto strategií souvisějí. Neboť, jak pravil Karl Barth v roce 1968: „Es wird regiert nicht nur in Moskau und Washington, sondern entscheidend oben im Himmel – vládne se nejen v Moskvě a Washingtonu, nýbrž rozhodujícím způsobem tam nahoře.“²¹⁾

Prof. ThDr. Zdeněk Kučera

Poznámky a použitá literatura

- 1) Thorwald Dethlefsen, *Oidipus a hádanka života – člověk mezi vinou a vykoupením*, česky Praha 2006; orig. *Oedipus-der Rätsellöser – Der Mensch zwischen Schuld und Erlösung*, München 1990, str. 14
- 2) o tom hovoří zřetelně Tomáš Garrigue Masaryk, *Světová revoluce*, cit. dle 4. vyd., Praha 1938; 1. vyd. 1925, na str. 563
- 3) op.cit. str. 445
- 4) op.cit. str. 586
- 5) op.cit. str. 589
- 6) op.cit. str. 588 n.
- 7) k I. světové válce: Wolfgang J. Mommsen, *Der Erste Weltkrieg – Anfang vom Ende des bürgerlichen Zeitalters*, Frankfurt/M 2004, dále Volker Berghahn, *Der Erste Weltkrieg*, München 2003; charakteristika naší epochy Francis Fukuyama, *Velký rozvrat*, Praha 2006, orig. *The Great Disruption*, New York 2002 nebo týž, *Das Ende des Menschen*, München 2002, orig. *Our Posthuman Future*, New York 2003
- 8) op.cit. str. 608; obšírněji výklad této symbolické zkratky na str. 553.
- 9) op.cit. str. 556 n.
- 10) Dle J. Pražák, F. Novotný, J. Sedláček, *Latinsko-český slovník*, přepracované vydání v Praze 1955, heslo *salus*.
- 11) Tomáš Garrigue Masaryk, *Ideály humanitní*, cit. dle vydání edice *České myšlení*, sv. 1., Praha 1968; 1. vyd. 1901, str. 117
- 12) op.cit. str. 61
- 13) *Světová revoluce*, str. 552
- 14) op.cit. str. 558
- 15) op.cit. str. 383, autorem latinského citátu je Caesar (srv. pozn. 10)
- 16) bližší výklad in: Walter Brugger, *Philosophisches Wörterbuch*, 13. Auflage, Freiburg i. B. 1967, str. 194
- 17) Masarykovo „těšení z poznání metafyzické kontingence“ patří do oblasti „racionálně vyjádření víry“, tedy psychologicky vyjádřeno k „náboženské zkušenosti“. Pozoruhodné poznámky k naznačenému tématu z hlediska psychologie uvádí Viktor Frankl ve spise „...trotzdem Ja zum Leben sagen, München 1986; cituji dle českého vydání „A přesto říci životu ano,“ *Kostelní Vydří* 2006, str. 47n.
- 18) op.cit. str. 385 n.
- 19) Jean Calvin, *Christianae religionis Institutio*, editio princeps, Basel 1536
- 20) Aurelius Augustinus, *De Trinitate*, vznik mezi 400-416, editio princeps, Strassburg 1474
- 21) Zdeněk Kučera, *Das Jahr 1968 – eine Hoffnung ohne Kairos*, in: *An den Rändern*, ed. Il. Nord und F. Rüdiger, Münster 2005

OBSAH

Předmluva – PhDr. Olga Nytrová	3
Modlitba za vlast – ThDr. Tomáš Butta	4
Úvodní slovo pronesené v budově Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR u příležitosti 158. výročí narození T. G. Masaryka – ThDr. Tomáš Butta, Th.D., patriarcha CČSH	5
Slovo pronesené v budově Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR u příležitosti 158. výročí narození T. G. Masaryka – ThDr. David Tonzar Th.D., h. doc., biskup pražský CČSH	6
Projev předsedy ČSSD u příležitosti setkání ke 158. výročí narození T. G. M. – Ing. Jiří Paroubek, předseda ČSSD	7
Ekologické meze historického optimismu T. G. Masaryka – prof. Erazim Kohák, PhD.	9
Bůh se stará o stvoření – prof. ThDr. Zdeněk Kučera	12

Ediční poznámka: osobnosti jsou řazeny podle toho, jak na slavnostním setkání vystoupily.